

Andhämtning. Psaltare och tidegård ur pastoralt perspektiv

Av Åke Talltorp

Ett stycke livs bedjande historia! — Det var med den känslan jag packade upp bokpaketet från Arken och höll den nya Tidegården i min hand; en hisnande känsla som väckte till liv hur det kändes första gången jag upptäckte vad tidebönen betyder i Kyrkans liv.

Kyrkans Ungdoms programkväll var över. Året kan ha varit 1962 eller 1963. Det drog framåt nattens timmar. Somliga röjde undan i församlingshemmet, andra satt i något hörn och diskuterade eller bara "degade". I en hylla fick jag se en bok som jag aldrig tidigare sett: *DEN SVENSKA TIDEGÅRDEN. Stycken ur Psaltaren jämte lovsånger och böner för dagliga bönetimmar*. Särskilt spännande verkade inte titeln, men av någon anledning öppnade jag ändå boken och därmed öppnade sig en ny värld, en dimension som sedan dess följt mig på min upptäcktsfärd in i Kyrkans värld. Det hisnande perspektivet gällde *den bedjande Kyrkans liv*.

I KYRKOLIVETS MITT

Det bedjande gudsfolket genom årtusendena hade landat i Nässjö församlingshem en natt när både sextioalet och jag var unga. *Ett stycke livs bedjande historia!* Landningen hade skett mitt i en svensk kyrkoförsamling,

mitt i en ung och kyrkligt ganska "obelastad" människas liv. Just där, i den lokala församlingens liv, var det som upptäckten också kom att växa och fördjupas.

Visst mötte jag senare tidegården också i andra sammanhang: under KGF-möten på Kronoberg, i bönelivet i Gamla Hjelmserys kyrka, i Växjö domkyrka, och hos Fader Gunnar på Gratia Dei, för att nu bara nämna några, men den avgörande kontinuiteten fanns hela tiden i Completo-riegruppens bön i min hemförsamlings kyrka. Det var där, vid *den pastoralabasen*, som växandet skedde. Det var där den bedjande Kyrkan hade sin landningsplats. Det var där mitt och andras kristenliv och kallelser mejslades fram. Det var där jag av vår ungdomspräst fick min första, egna Tidegård, till på köpet första upplagan från 1944, en bok som följt mig sedan dess som en god guide i börens liv. *Ett stycke livs bedjande kyrkohistoria!*

Just detta är mitt synfält, *det pastoralaperspektivet*. Jag skriver dessa sidor som den *församlingspräst* jag är och förblir, fylld av den fasta och envisa övertygelsen att det avgörande i Kyrkans liv sker på *lokalplanet*, i det uthålliga firandet av Mässan, i Ordets rätta förkunnelse, i själavårdens förtrolighet och i den gemensamma börens gemenskap. Ingenting av detta är särskilt publikknipande, men vad Kristi Kyrka i vårt land behöver är inte spektakulära jippon, utan "donum perseverantiae", *uthållighetens nådegåva*. Dit hör den gemensamma, uthålliga bönen, bönen för Guds skull, bedjandet av Guds Ord, helgandet av tiden, "Tidegården, Kyrkans dagliga bön".

LEVANDE PULS

För att kunna leva måste varje kropp ha ett blodflöde. När hjärtat stannar börjar organismen falla sönder. Att den levande pulsen finns och fungerar är knappast en fråga om tycke och smak. Utan blodflöde, inget liv!

Så är det också i Kyrkans kropp. Mässans regelbundna firande är inte en fråga om lämplighet. Det handlar om hur vi ger trons liv näring och en plats för tillväxt. Mässans firande är *hjärtpunkten* i församlingens kropp. Där hjärtrytmen slår och pumpar livgivande blod ut till kroppens olika lemmar sker också ett hemlighetsfullt växande. Kristna människor, som i sin församling får riklig näring, får därmed också kraft att växa till i frimodighet och vittnesbörd. *Mässa och mission hör oskiljaktigt samman*. En "väl-närd" kristen delar medvetet och omedvetet med sig av sitt livs djupaste

upptäckt. På samma sätt hämmas vittnesbördet av andlig svältkost och undernäring. Andligt utarmade kristna upphör så småningom att tro.

LIVGIVANDE ANDNING

Byggandet av den pastorala basen, att "bygga upp Kristi kropp" (Ef 4:12), är en stor kallelse för både präster och lekfolk. Att det flitiga firandet av altarets sakrament med den söndagliga Mässan i fokus är en fundamental verklighet i det byggandet är en aspekt som numera också inses av Kyrkans ledning. Så har förvisso inte alltid varit fallet, men mångas uthålliga arbete på det pastorala basplanet börjar nu få genomslag också i de högre divisionerna. Återigen besannas ordspråket: "Vad stort sker, sker tyst".

Till det tysta men uthålliga byggandet hör också det gemensamma bönelivets restaurering i Svenska kyrkan. För den som ett antal år haft förmånen att dela Kyrkans liv på mera "solbrända" breddgrader ter det sig märkligt att det gemensamma bedjandet i våra svenska kyrkoförsamlingar är så sällsynt. Möjligen är den religiösa individualismen en bov i dramat. Om "religionen är en privatsak", blir med viss naturlighet också bönelivet en privatsak, något som endast (och bäst!?) sker i enrum. Därmed bortfaller det *gemensamma* bedjandet tillsammans med andra kristna. Församlingen reduceras till en samling privata individer, utan behov av att *tillsammans* ösa ur trons källor.

Att den religiösa individualismens perspektiv är helt främmande för en biblisk syn är alldeles givet. Trons liv är i Skriften en "korporativ" storhet, kroppens gemensamma växande, en "koinonia" där man delar en gemensam verklighet. "Om en lem..., alla de andra med den" är det bibliska grundackordet i allt byggande av trons liv (1 Kor12); ett perspektiv där man delar livet i dess helhet just därför att det är en helhet. Som ett afrikanskt ordspråk uttrycker det: "Mtu ni watu" ("en människa är människor").

Kanske är det bristen på en sådan helhetssyn som fått det gemensamma bönelivet att föra en så tynande tillvaro i våra kyrkoförsamlingar. Att bristen på gemensam och naturlig bön är en verklighet kan omvittnas av många förvånade besökare från kristenhetens mera "solbrända" regioner, där man på ett självklart sätt bär fram livet i gemensam bön inför Gud. Att en kristen människa ber, och dessutom ber tillsammans med andra, är en självklarhet i våra gästers hemländer. Åtskilliga svenska turister och biståndsarbetare har i t ex Tanzania mötts av den smått frustrerande frå-

gan "Unasali wapi?" ("Var firar du gudstjänst?", ordagrant, "Var ber du?"). Den tekniska termen för att fira gudstjänst (kusali) är där synonym med det gemensamma bedjandet, *den bedjande Kyrkan i funktion*.

Parallellt med, och i motsats till, bönelivets privatisering finns också bland människor i vårt land ett sensorium för att bönen är en viktig verklighet. Inte minst människor med mer eller mindre lös koppling till den officiella kyrkan visar sig ofta räkna med bönen som en viktig dimension i kristna människors liv. "Du skall veta att jag tänker på dig", sade jag för en tid sedan till en människa, och tillade: "Det betyder att jag ber för dig". Svaret kom direkt: "Det vore väl konstigt om du inte gjorde det!"

Bakom den svenska försiktighetens fasad i andliga frågor finns en *långtan* efter tider och platser där människor ber och är stilla inför Gud. Det tilltagande ljuständandet i våra alltmer öppna kyrkor är ett tecken i den riktningen. Böneämnen som lämnas i kyrkornas bönelådor är en annan fingervisning i samma riktning: *Slut in mig i er gemensamma bön! Be för mig och hjälp oss att be för NN*.

Det finns bland vårt folk en intuitiv känsla för att *kroppen behöver andning för att leva*. Detta gäller också Kyrkans kropp. Alltså behöver vi inte vara så svenskt blyga och överförsiktiga när det gäller att återuppbygga den gemensamma bödens liv i våra kyrkor! Vad som sagts om det sakramentala livets intensifiering gäller i högsta grad också den korporativa bönen. Här gäller *uthållighetens kallelse*, både för präster och lekfolk. Den som väntar på de stora skarornas anstormning från första början väntar förgäves, men detta får inte avhålla oss från att börja och att fortsätta ihärdigt. Det är inte ointressant för kroppens liv om andningen fungerar eller inte. Den gemensamma bönen i kyrkan hör till denna *livgivande andning!*

TIDENS HELGANDE

Vad är tid? — Kring den frågan funderar den judiske teologen Abraham Joshua Heschel i en charmerande bok om Sabbaten och dess mening.¹⁾ I fokus står tankarna om skillnaden mellan tid och rum och om människans roll i den spänningen. Risker är att människans liv förtingligas och hon blir fånge i rummet, platsens begränsning, tingens fängelse. Mot förtingligandet av människan ställer Heschel tesen: "To have more does not mean to be more".²⁾ Genom att sälja sig till slav under tingens begränsning blir människan trasig i grunden.³⁾ Istället behöver hon upptäcka att frihetens

dimension, den gudomliga dimensionen, ligger i insikten att "time is the heart of existence"⁴⁾ Vad som då blir viktigt är att leva i tiden och att helga den.⁵⁾ Rent konkret betyder detta i judendomens sammanhang ett helgande av sabbaten som tydliggör livets hjärtpunkt.⁶⁾ Tingens och rummets dimension förgår men tiden, Guds tid, består.⁷⁾ Därför är helgandet av tiden, genom framför allt firandet av sabbaten, en delaktighet i den helighet som är "the heart of time".⁸⁾

"Tidens helgande" — i Kristi Kyrkas sammanhang känner vi igen kyrkoårets frälsningsdrama i den beskrivningen. Tiden ligger i Guds hand, och när människan lever i Hans nu, är hon *synkron*, samtida, med den Heliges dimension. I kyrkoårets liturgiska drama blir tid och evighet synkrona i nuet: "Såsom det var av begynnelsen, nu är och skall vara, från evighet till evighet". Också i den korporativa börens bedjande av Guds Ord sker denna synkronisering. Det gemensamma bedjandet i tiden, *tidebönen*, innebär att Kyrkan är samtida med Gud och uppfylld av hans Ord. Därmed byggs en *katedral i tiden*, den bedjande Kyrkans verklighet, konkretiserad i den lokala församlingens bön och lovsång inför Honom "som är och som var och som kommer" (Uppb1:8).

I BACKSPEGELN

Utan historiskt perspektiv blir samtiden obegriplig. Bakgrunden förklarar nuet och hjälper oss att ana tendenser in i framtiden. Så är det i samhället. Så är det också i Kyrkan. Om man i teologin och kyrkolivet blir ointresserad av historien, är fältet vidöppet för subjektivism och total frihet i tolkningen av vad som är kristen tro och bekännelse. När teologin tappar fotfästet i Skriften och Kyrkans erfarenhet, och därmed i den konkreta historiska verkligheten, tappar den också markkontakt med sitt inkarnatoriska fundament och kan sväva ut i idéernas och modellernas ogripbara värld, där mänskliga tyckanden blir normen för tro och liv.

Om tidegårdens kyrkohistoriska utveckling i stort är andra författare bättre skickade att skriva än jag. Däremot vill jag ur *pastoralt* perspektiv ta upp några viktiga trender inom 1900-talets kyrkoperiod i Sverige, eftersom dessa tendenser får konkreta nedslag både i utformningen av tidegårdsmaterialet och tillämpningen i den lokala verkligheten.

När de båda prästerna Arthur Adell och Knut Peters för första gången möttes på ett kyrkligt ungdomsläger i Boxholm sommaren 1923,⁹⁾ hade tankarna på ett återupplivande av en tidegårdstradition redan börjat ta

trevande form inom delar av kyrkolivet. Själva hade de dock andra visioner än de officiellt sanktionerade planerna. Just deras erfarenhet av det pastorala arbetet som församlingspräster fick dem att se vägar och modeller som var annorlunda än det officiella mönstret. Mötet mellan de två prästerna blev början till ett epokgörande förnyelsearbete av bönelivet i Svenska kyrkan.

På uppdrag av 1908 års kyrkomöte hade 1914 utgivits "Vesperale för Svenska Kyrkan".¹⁰⁾ Inspirationen var tydligt tysk med kontinental "Festgottesdienst" som föredöme. Karaktären av dessa vespergudstjänster var att de främst var en *körens* angelägenhet, inte församlingens. Som Knut Peters själv uttryckte det: "1914 års Vesperale...är väsentligen tänkt för åhöraren".¹¹⁾ "Gudstjänsternas huvudkaraktär" har där "förvandlats från bön till festmusik".¹²⁾ Samma karaktär och funktion bibehölls i den bearbetade upplagan 1925.

Här finns, enligt Peters, en avgörande skillnad i förhållande till den av Arthur Adell och honom själv utgivna "Evangelisk Tidegård" (1924), där gudstjänsterna "äro avsedda för *tillbedjare*, icke för åhörare".¹³⁾ Att denna distinktion har stor principiell och pastoral räckvidd säger sig självt. I grunden rör vi vid frågan om Kyrkans gudstjänster skall vara konsertverksamhet för folket eller liturgiskt integrerad bön och förkunnelse där det bedjande gudsfolket är *subjekt*. Distinktionen är i högsta grad livsviktig, också i kyrkolivet idag.

Distinktionen mellan *kyrkfolket som objekt eller subjekt* sammanfaller med skillnaden i inriktning på produktionen av tidegårdsmaterial på officiellt kyrkligt håll och av mera "privat" ursprung. Tendensen till kyrkfolkets *objektifiering* är tydlig i de olika officiella utgåvorna 1914 och 1925, liksom även under den 25-åriga resa som tanken på ett "Bihang till kyrkohandboken" företog sig under åren 1938-1963.¹⁴⁾ Resultatet blev en utgåva av diverse liturgiska ordningar, benämnda "Ordning för vissa gudstjänster vilka icke upptagas i Den svenska kyrkohandboken".¹⁵⁾ I den enskilt framvuxna tidegårdstraditionen är däremot den medvetna tyngdpunkten lagd på de församlades gemensamma och aktiva deltagande i tidebönen, *det bedjande gudsfolkets bön*.

En viktig skiljelinje inom svensk tidegårdstradition på 1900-talet återfinns i frågan om omfånget av det "*Psalterium*", mängden psaltarpsalmer, som utgör kärnan i all tidebön. Här finns *två huvudlinjer*, båda principellt motiverade och praktiskt tillämpade i olika tidegårdsutgåvor:

a) *Adells och Peters linje, manifesterad i "Den Svenska Tidegården"*. Den modell de valde följer *urvalets princip*. I en artikel 1931 redogör Arthur Adell för de styrande principerna bakom deras gemensamma arbete. Tan-

ken är att skapa "ett Psalterium...i betydelsen av ett urval av Psaltarens psalmer avsett för liturgiskt bruk, till enskild och offentlig bön och meditation".¹⁶⁾ Syftet är pastoralt: Psalteriet skall kunna "tjäna den offentliga morgon- och aftonbönen samt husandakten, och den enskilda andakten".¹⁷⁾ Av den målsättningen dras slutsatsen: "Psaltaren i dess helhet kan icke av oss brukas i den enskilda och offentliga andakten". Praxis inom den romerska och den anglikanska traditionen att använda hela Psaltaren avvisas.¹⁸⁾

Urvalsmodellen omfattar inte bara *vilka psalmer* som skall användas.¹⁹⁾ De psalmer som skall användas skall krympas till *lämpliga perikoper*, både av omfångsmässiga och innehållsmässiga skäl. Psalmperikopernas antal bör begränsas till "ett sjuttioal",²⁰⁾ var och en omfattande högst 10-12 versar.²¹⁾ Generella urvalskriterier bör vara att "sådana perikoper utväljas eller sammanställas, som kunna befinnas lämpliga att införlivas med evangeliskt gudstjänstliv".²²⁾ Knut Peters framhåller också vikten av att användarnas bibelkunskapsnivå beaktas. Somliga psalmer kräver, för att rätt uppfattas, "särskild kännedom om gammaltestamentliga tankegångar", och bör därför uteslutas. Detsamma gäller enstaka verser, som bör strykas ur "annars lämpliga psalmer".²³⁾

b) *Lindhagens linje, manifesterad i "Psaltaren och andra bibliska sånger jämte veckodagarnas tideböner"*. Adells och Peters vägval var inte utan mot-sägelse inom de kyrkliga kretsar där tidegården brukades. Som exempel kan nämnas "Rundbrev om Kyrklig Förnyelse", där Jan Redin 1958 efterlyste ett komplett Psalterium, omfattande "samtliga psalmer...utan förkortningar eller uteslutningar".²⁴⁾ Några år senare, 1961, utkom så genom Lars Lindhagens försorg ett *Psalterium*, innefattande alla Psaltarens psalmer plus ett antal Cantica ur Gamla och Nya Testamentet.²⁵⁾ Boken kom att i alldeles särskild grad användas i tideböner vid kyrkliga stiftelser och i det spirande kommunitetslivet i Svenska kyrkan. Under tiden fortsatte Lars Lindhagen att, utifrån samlade erfarenheter, redigera en utvidgad upplaga som publicerades 1969.²⁶⁾

Genom Lindhagens *Psalterium* 1969 hade svensk kristenhet fått ett *komplett veckopsalterium*, innehållande en odelad Psaltare, andra bibliska Cantica samt fasta ordningar för veckans olika tideböner, därtill bl a instruktioner, tydande rubriker till psalmerna och en artikel av Hans C Cavallin om "Psaltaren som bönbok". Boken kom att, trots sin begränsade upplaga, få spridning också utanför Svenska kyrkans ramar, mycket tack vare att den vuxit fram som ett resultat av en internationell tidegårdsförnyelse med rötter i både katolsk och reformatorisk tradition. Redan i

detta faktum fanns ett *ekumeniskt incitament* som inte tillräckligt har observerats.

Att Arthur Adell och Knut Peters framstår som tidegårdens portalgestalter i Svenska kyrkan under 1900-talet är en självklarhet. Vad som däremot är och förblir ett mysterium för mig, är att den insats som Lars Lindhagen utförde, med stöd av "Arbetsgemenskapen Kyrklig Förnyelse" och mitt i den pastorala verkligheten som församlingspräst, inte uppmärksammats efter förtjänst inom svensk tidegårdsforskning. Att som i t ex "Svenskt Gudstjänstliv, årgång 66" endast omnämna detta pionjärarbete med orden "annat tidegårdsmaterial"²⁷, finner jag vara högst anmärkningsvärt, alldeles särskilt som det är just linjen från Lars Lindhagens arbete som nu burit frukt i "*Tidegården, Kyrkans dagliga bön*"!

I en recension skrev Jan Redin 1961: "Det intressanta arbete som Lars Lindhagen har utfört är ett steg mot ett fullständigt svenskt breviarium. Det ropar på sin fortsättning".²⁸ I nådens år 1995 fick vi så resultatet i vår hand — en *ekumenisk Tidegård* dessutom — och jag tror att alla tre pionjärerna, Adell, Peters och Lindhagen, i trons enhet fröjdar sig med oss i den bedjande Kyrkans gemenskap!

BÖN I GEMENSKAP

"Ehuru tidebönen med stor andlig behållning kan brukas för den enskilda andakten, kommer dess rätta art till uttryck först när den brukas av två bedjare eller två grupper av bedjare."²⁹ Orden är Adells och Peters — och därmed är tidegårdens "Sitz im Leben" tydligt angiven. Primärt är den en kollektiv bön, en *korporativ bön*, där bedjare ber tillsammans, i gemenskap med varandra och infogade i Kyrkans långa kedja av bedjare genom årtusenden. Hur liten skaran av bedjare än är i den lokala församlingen, gäller Hellerströms ord: "Tidegård förutsätter alltid en församling. Den är aldrig en prestation av solister".³⁰

Drygt ett halvsekel har gått sedan tidegården genom Adells och Peters försorg åter införlivades i Svenska kyrkans böneliv. Ett uthålligt arbete ledde för deras del fram till den första upplagan av den kompletta Tidegården 1944. Arbetet skedde utifrån *den pastorala verkligheten* i församlingslivet där de båda levde Kyrkans liv. Samtidigt kombinerades det pastorala med ett gediget teologiskt och kyrkomusikaliskt kunnande. *Duktiga teologer med rötter i det pastorala bashantverket* — där har vi en lyckad och nödvändig kombination i en Kyrka som vill söka Guds väg i

nutid och framtid. Kyrkoadministrativa skrivbordsprodukter blir däremot sällan långlivade eller livgivande.

Trots den pastoralala utgångspunkten i det tidiga tidegårdsarbetet måste vi konstatera att tidebönen aldrig blivit de stora skarornas gudstjänst. Kanske har det följande aldrig varit så i Kyrkans historia. Snarare anar man ett mönster där kommuniteter och bönegrupper i kloster och församlingar burit Kyrkans liv i uthållig bön och därmed försett Kyrkans kropp med andhämtningens nödvändiga syresättning.

En minnesbild från gymnasiet lärobok i franska kommer för mig. Vi försökte, med växlande framgång, ta oss igenom en text om några blåfrusna trappistmunkar uppe i de franska alperna. En mening har för alltid etsat sig in i min hjärna: "*De ber för dem som inte ber*". Kanske är det just detta som är tidebönsgruppernas kallelse i Kyrkan i alla tider: att i *ställföreträdande bön* bära Kyrkan och världen inför Gud; inte att vara slutna grupperingar för inbördes from beundran, utan att vara en kanal där *uthållighetens nådegåva* kan leva och hålla Kyrkan levande, mitt i dess mångahanda, en värmekälla som mitt i en frusen värld utstrålar Andens glöd och hänförelse. Återigen: "Vad stort sker, sker tyst".

De små bönceller som samlats till tidebön har inte alltid varit väl sedda av kyrkans och församlingarnas ledning. De har betraktats med misstro, beskyllts för elitism, katolicism och annat farligt och de har fått kämpa i motvind och gå mot strömmen. Ändå kan med fog frågas: hur skulle kyrkolivet ha sett ut under årens lopp om inte dessa andningsplatser funnits? Hur många kallelser till kristet liv och kyrklig tjänst skulle inte ha runnit ut i sanden? Hur skulle många av oss präster skulle ha orkat med vårt herdeuppslag utan det bedjande lekfolkets förbön och stöd? Hur mycket av väckelse och kyrklig förnyelse skulle varit oberedd mark utan böncellernas uthålliga bön, till egen och andras välsignelse? Frågorna kan naturligtvis inte besvaras med staplar och diagram, men de visar på en verklighet, *den bedjande Kyrkans verklighet i den lokala församlingen*, som inte utan våda kan tappas bort i Kyrkans liv. *Om bönehärdarna slocknar, blir kyrkan mycket snabbt en utkyld ruin!*³¹

Att tidegården till sin karaktär är *gemenskapens bön* utesluter på inget sätt att den också kan fungera i den enskilda andakten. Just genom att den enskilde ber *gemenskapens bön* förstärks samhörigheten med hela den världsvida Kyrkan. "Privat bön" finns egentligen inte för en kristen människa, bara *personlig bön* som genom samhörigheten i Kristi kropp är sammankopplad och infogad i Kyrkans Kristusidentitet. Därför kan kyrkofadern Augustinus säga: "Kristus ber för oss som vår Överstepräst,

han ber i oss som vårt Huvud, han tillbedes av oss som vår Gud. Låt oss därför känna igen vår röst i hans och hans röst i oss”.

Den samtida publiceringen av ”Tidegården, Kyrkans dagliga bön” och Bibelkommissionens nya översättning av *Psaltaren* är ett lyckokast. Psaltarutgåvan är en utmärkt presentgåva och en både litterär och teologisk händelse. Snygg typografi i förening med spänstigt och melodiskt språk gör boken till en stor och frisk läsupplevelse. Dessutom fungerar texten i bönen, både den enskilda och den gemensamma. Samverkan med liturgisk expertis och bedjande människors erfarenhet har här gett god frukt, vilket märks i det praktiska användandet av den nya Tidegården i församlingens bön. Den nya psaltartexten leder till många fräscha nnyupptäckter och inbjuder till dykning i det eviga Gudsordets djup.

Tidegården som gudstjänstform har, förutom genom ”Den Svenska Tidegården”, kanaliserats in i Svenska kyrkans liv genom andra influenser, ofta med internationellt ursprung. Från den *anglikanska* kyrkan har en form av ”Evensong” blivit en verklighet också i svensk tradition, inte minst genom kyrkosångens förnyelse under senare år. Egentligen är det fråga om en gudstjänst som till sin form påminner mer om de redan omnämnda tyskinspirerade körvesperarna från Vesperalena vid seklets början. Körens plats är stor och övriga församlingens aktivitet liten, men genom att musiken ofta blivit internationellt känd har denna gudstjänst ändå visat sig ha en viktig roll att spela i det kyrkomusikaliska utbudet, inte minst genom ”carolsgudstjänster” under advent och jul. Något genombrott för tidegårdstraditionen innebär de dock inte, även om grundstrukturen påminner om Vespem i kyrklig tradition.

En annan inspirationskälla för användandet av psaltarpsalmer och annat tidegårdsmaterial är den ökande betydelse som gudstjänstlivet i det ekumeniska klostret i *Taizé* kommit att spela under senare år, inte minst inom ungdomsvärlden. Psaltarpsalmer och bibelvisor sjungs numera både i huvudgudstjänster och speciella ”*Taizégudstjänster*”. Genom att gudstjänstlivet i *Taizé* är både enkelt och bibliskt centrerat, med en tidegårdstradition som grund, borde det vara möjligt att genom dessa influenser skapa en ny förståelse också för den mer traditionella tidegårdens bön. En väg skulle kunna vara att i t ex vespem ta vara på möjligheten att bära fram de förbönsämnen som lämnats i kyrkans förbönslåda, liksom att ge plats för tystnad och meditation i samband med textläsningen.

På sina håll firas i församlingarna *helgsmålsbön* på lördagens kväll. Här borde vara en naturlig plats att, också i en ”vanlig” kyrkoförsamling, använda lördagens vesper enligt den nya Tidegården. I vissa fall skulle ett *särtryck* för just detta tillfälle behövas, eftersom sländet i stora böcker

särskilt i början kan ha en avskräckande effekt. Skulle det vara möjligt att förlaget Arcus kunde producera ett sådant blad och därmed bespara många det dåliga copyrightsamvetets kval?

Completoriet är värt ett särskilt omnämnande eftersom det har kommit att få en så egenartat stark ställning i svensk tradition. Från att ha vuxit fram i klostren som en bönesuck på sängkanten,³² har *completoret* i många sammanhang blivit den tidebön som samlar flest bedjare. Säkerligen har detta med vår samhällsrytm att göra och de kyrkliga aktiviteternas placering till framför allt kvällstid. Det är då naturligt att avsluta i kyrkan med *completoret* — och ur en sådan praxis kan en fast tidebönsgrupp växa fram. Behovet av *veckans completorier i särtryck* anas därmed bakom hörnet, i varje fall om tidebönen skall kunna behålla den ganska starka ställning den har i kyrkliga ungdomkretsar. Därmed skulle också kunna öppnas en dörr på glänt in i den stora tidegärdstraditionens värld.

Tystnadens plats inom tidebörens ram har jag redan berört. Det gemensamma bedjandet av Guds Ord innebär en *vila i Ordet*, en vila i de bedjandes gemenskap och framför allt en *vila i Gud*. I vårt alltmer hektiska samhällsliv och allt tommare kyrkoliv blir det alltmer livsviktigt att odla *den heliga tystnaden*, både vid retreatar och i det "vanliga" gudstjänstlivet. Sökandet efter Guds vilja förutsätter lyssnande — och för att kunna lyssna lyhört måste man själv vara tyst. "*Tala, Herre, din tjänare hör*" är den klassiska lyssnandets bön, mitt i vår lomhörddhet.³³

GUDOMLIG PROGRAMMERING

Den som vill hämta ut något från banken måste ha något sparat där. En diskett i en dator måste formateras för att kunna ta emot information. Vad har detta att säga oss om Psaltarens användning som bönbok? Jo, en hel del. Gud har en "mjukvara" som han vill föra över till oss, ett kapital av största möjliga värde, nämligen Hans eget Ord. Frågan är hur detta blir en levande och dyrbar del av vårt liv som människor.

Enligt Bibeln är Guds Ord fyllt av den Helige Ande.³⁴ Det grekiska grundordet "theópneustos" betyder ordagrant "*gudandad*", vilket fått Bo Giertz att kongenialt översätta: "Hela Skriften är genomandad av Gud."³⁵ Därmed antyds det gudomliga Ordets formerande kraft. Att bibelordet är "genomandat" betyder, enligt Hugo Odeberg: "1. Att Gud har "andat" Skriften, d.v.s. inspirerat den, 2. att Guds Ande alltjämt talar genom Skriften, och 3. att Skriften själv ger ifrån sig Gud, Guds Ande".³⁶

Att be tidegärd är att "bedja Guds Ord".³⁷ Därmed byggs i människans sinnen upp ett förråd, en "bank" av gudomligt laddade Ord, som den Helige Ande i livets olika skiften kan lyfta fram — gudomliga Ord som präglar och formar människan till att alltmer nå sin grundkallelse, att vara "Guds avbild". Därmed är bedjaren indragen i ett dynamiskt skeende, en själavårdande utvecklingsprocess, som Olof Hartman beskriver i målande bilder: "Den som brukar tidebönen i tillit till Guds Ord, vinner icke endast befrielse från den lagiska bönekrampen till det ljusa lugn, som Bibeln kallar frid. Han får en ständig krafttillförsel av det andliga livets vitaminer, en stadig och hälsosam kost, sådan varje arbetare behöver. Hela dagen och hela livet får stadga och stomme".³⁸

ANDE-HÄMTNING

Bedjandet av Guds Ord innebär en exponering för Guds Ande som uppfyller Guds Ord. Den bedjande är alltså inkopplad i *Ande-hämtningens livgivande andning*. Tidegärdens bön blir därmed ett "friskluftsintag" i församlingens och den enskildes liv. Genom stillhetens och den regelbundna börens andning syresätts hela Kyrkans blodomlopp, en kraftinkoppling med oanade konsekvenser. Kyrkorummet präglas genom den regelbundna bönen och fylls på ett osynligt men fullt märkbart sätt med helighet och liv. Genom tidebörens andhämtning har Kyrkan kraftreserver redan inkopplade när människor hamnar i pressade lägen. Det måste i en församling finnas människor och platser dit man kan ringa med sin akuta önskan: "Be för mig!".

Vad var det som gav trappistmunkarna i franska alperna existensberättigande? Inte var det produktivitet eller social nytthet. Snarare var det troheten mot deras livs kallelse från Gud: "De ber för dem som inte ber". Sammanhanget är kristallklart: "För att världen skall leva".³⁹

PASTORALA UTMANINGAR

Where There Is No Doctor heter en känd bok om byhälsovård i utvecklingsländerna.⁴⁰ Företeelsen är inte begränsad till hälsovårdssektorn. När skrivs den kyrkliga motsvarigheten *Where There Is No Priest?* Varje kyrkoorganisation med sinne för realiteter borde ha en beredskapsplan för

olika tänkta lägen. Var finns den missionsteologiskt grundade analysen och handlingsplanen inför framtidens kyrkoliv, där materiella och personella resurser säkerligen kommer att se annorlunda ut? Hur skall Kyrkan leva och fungera så att kristenfolket inte sätts på andlig svältkost, utan genom Ord och Sakrament får den överflödande näring som behövs för andlig fördjupning och tillväxt, så att vittnesbörd och tjänst kan fungera i vardagslivet? Med andra ord: hur hanterar Kyrkan mönstret "Mässa och Mission" i ett framtidsperspektiv? Frågan måste ställas. Kanske någon rentav förstår allvaret och nappar på tanken?

Församling utan präst — teologiskt sett är en sådan situation en anomaly, men sociologiskt är den dessvärre en verklighet på många håll runt om i världen, också i vårt eget land. Den som vågar fråga runt bland kristenfolket i vårt land anar snart en verklighet där de kristtrogna är satta på svältkost därför att den som skulle vara deras präst antingen inte finns eller inte fungerar som sådan. Det finns mycken kristen ensamhet bland Kyrkans medlemmar i vårt land. Åtskilliga längtar efter en levande gemenskap i Mässa, bön och kristen omsorg men hittar den inte, i varje fall inte på hemmaplan där de bor. När präster sysslar med annat än det centralt prästerliga, uppstår den klassiska bilden av "får utan herde".⁴¹

Vad gör man i en församling utan präst? Ställer man in gudstjänstlivet när prästen har förhinder eller när antalet präster inte räcker? Förhoppningsvis inte. Skulle så vara fallet, bör detta ses som en varningssignal om att något är fel i församlingens profil och fostran. En levande församling firar givetvis gudstjänst även om prästen inte kan komma. Visserligen blir gudstjänsten annorlunda; sakramentsförvaltningen och ämbetets förkunelse uteblir, men kvar finns ju bibelläsning, bön, meditation, sång och förbön, viktiga aspekter av kyrkolivet, till vilka man inte nödvändigtvis måste ha en vigd präst!

Här kommer tidegården in som en utmaning och en resurs. Visserligen har nuvarande Kyrkohandbok (1986) en särskild ordning för "Söndagsbön" ledd av lekman, en nedbantad form av "Högmässogudstjänst", men med den nya Tidegården i hand skulle jag hellre föreslå att en alternativordning utarbetades med utgångspunkt i den nya "läsningsgudstjänsten". På så sätt blir församlingen som helhet mera delaktig. Ordets gudstjänst berikas med Psaltarens psalmer, och lovsången blir fullödigare genom användandet av "Te Deum" istället för Söndagsbörens tradiga "Allena Gud". Kyrkans förbön skulle på ett naturligt sätt kunna infogas i den avslutande böneavdelningen. Plats för tystnad och meditation finns i anslutning till söndagens bibelläsningar. Genom användandet av tidegårdens form blir också gudstjänstledarens roll klar: en *lekman* ur församlingen som lotsar

och leder sina medkristna i bön och lovsång. Från första början har i tidegården funnits en klar och tydlig lekmanaroll, vilket har gjort att tidebönlivet kunnat fungera också under tider då prästen varit ointresserad eller tjänsten varit vakant.

Användandet av *läsningsgudstjänsten* i den form vi finner den i Tidegården, Kyrkans dagliga bön skulle kunna ske med minimala, om ens några, justeringar i den utgivna ordningen. Vad som däremot skulle behövas är ett *särtryck* för att ge varje gudstänstdeltagare möjlighet till aktivt deltagande.

Ytterligare ett behov vill jag lyfta fram. Med den nya psaltaröversättningen och den kommande helbibeln kommer *behovet att kunna använda Psaltaren som bönbok såsom en del av Bibeln* att öka. Dessutom kommer framöver säkerligen "ficktestamenten" med den nya psaltartgåvan att finnas tillgängliga. Detta betyder att en enkel och liten "ficktidegård" skulle kunna få en stor betydelse för praktiserande kristna mitt i livets vardagsbrus. Biskop Martin Lönnebo gjorde häromåret ett vällovligt försök i den vägen med sitt personligen utformade och distribuerade "Lilla Brevariat". En *ficktidegård till vardagsbruk* skulle kunna innehålla en relativt kortfattad psalmvalslista plus ett koncentrerat ordinarium, allt i storlek att kunna läggas i en ordinär almanacka eller i ett ficktestamente. Därmed skulle vi få ett värdefullt komplement till den stora och gedigna Tidegården, en hjälp åt kristenfolket att kunna utnyttja vardagens pauser till bön, i väntan på bussen, i tunnelbanan, på kortrasten eller håltimmen, ett i ordets verkliga mening "*helgande av tiden*".

EN EKUMENISK UTMANING!

Psaltaren har i alla tider och i alla tänkbara mänskliga situationer haft en särställning i gudsfolkets liv. Som det judiska folkets bönbok, och därmed också Jesu egen bönbok, har den varit, och är också idag, en daglig följeslagare i troende människors umgänge med Gud. Detta gäller givevis också den kristna Kyrkan i dess olika schatteringar och fromhetsriktningar.

Under en sjukhusvistelse under min gymnasietid lärde jag känna en gammal from bonde med andlig hemvist i Svenska Alliansmissionen. För honom var bönen en självklarhet, och med självklar auktoritet brukade han börja dagen med att läsa Psaltarens psalmer högt ur minnet. Varje gång jag läser inledningsorden till Psalm 46 hör jag den småländske frikyrkomannens röst: "Gud är vår tillflykt och vår starkhet, en hjälp i

nöden, väl beprövad". Helt säkert hade han aldrig ens hört ordet tidegård — detta var vid 1960-talets mitt — men Psaltaren var för honom en levande bönbok och har så varit och är för många inom svensk frikyrklighet. På senare år har man där också börjat upptäcka värdet av tidegården som böneform, vilket resulterat i det kyrkohistoriskt viktiga förordet till Tidegården, Kyrkans dagliga bön, underskrivet av Svenska kyrkans ärkebiskop, det romersk-katolska stiftets biskop och Svenska Missionsförbundets nuvarande och förutvarande missionsföreståndare. Därmed har ett stort och viktigt steg tagits i sökandet efter Kyrkans synliga enhet i vårt land, ett större steg än många insett.

Den nya ekumeniska Tidegården är ett resultat av många strömmars sammanflöde. Internationellt har pågått en strävan efter förnyelse av tidegårdstraditionen, både konfessionellt och ekumeniskt. I England t ex resulterade detta i ett ekumeniskt utkast redan 1968, "The Daily Office".⁴² På romersk-katolskt håll har ett genomgripande förnyelsearbete pågått under många år och inom Svenska kyrkan har framför allt enskilda personers och gruppers insatser burit frukt både i 1944 års "Den Svenska Tidegården", utgiven av Adell och Peters, och Lindhagens utgåvor 1961 och 1969.⁴³ Sedan dess har sammansmältningen fortgått under ytan och vi kan nu på ett handgripligt sätt ta del av resultatet av mångas bön och möda: *Tidegården, Kyrkans dagliga bön*.

Ekumenik handlar om ett gemensamt sökande efter Kyrkans synliga enhet. När Guds folk samlas till gemensam tidebön, får detta ekumeniska konsekvenser. Genom att tillsammans gå till trons källor och dela Guds Ord föds ett gemensamt sökande efter den enhet som Herren vill. När vi nu har fått en gemensam bönbok borde det vara angeläget att delta i varandras tideböner. Varför inte låta en vesper per vecka få sin speciella karaktär som tillfälle till gemensam bön för Kyrkans enhet? Det skulle kunna vara en startpunkt för seriösa samtal om både det som förenar och det som fortfarande skiljer oss åt.

När kristenheten samlas till gemensam bön är Kyrkan faktiskt synlig! När trons människor ber om Andens fullhet och ledning, växer en enhet fram som är mycket större och djupare än vad mängder av kommittéer kan åstadkomma. Kyrkans synliga enhet kan aldrig helt och hållet organiseras och beslutas fram. Den måste *bedjas* fram, i omvändelse och tro på Honom som själv bad om den Kyrkans enhet, som har sin grund och förebild i Treenigheten, där både enheten och mångfalden finns manifesterad.

VÄGEN DIT?

Att lägga en färdig mall för hur tidebönslivet skall se ut i församlingarna vore ovist och omöjligt. De pastorala utgångspunkterna är så oerhört olika, både med tanke på befolkningsstruktur, kyrklig tradition och ekumeniskt klimat. Ändå är det viktigt att man *medvetet* sätter sig ned och söker en modell som kan fungera just där man befinner sig. Den nya Tidegården är en så stor gåva till svensk kristenhet att den förtjänar ett bättre öde än att samla kyrkdamm i någon bokhylla. Bönböcker skall användas, och när bönsens låga brinner händer det förunderliga ting i församlingarna. *Vad svensk kristenhet framför allt behöver är en böneväckelse.* Ur en sådan växer sedan andra förnyelsekrafter fram. Bara när Kyrkan är *en livs bedjande gemenskap* kan hon med tillförsikt och klarsyn möta framtidens hemligheter och utmaningar. Guds löfte gäller fortfarande: *"Jag skall leda dem, där de går bedjande fram"*.⁴⁴

VÄGKOST

Profeten Hesekiel uppmanades en gång att bokstavligen *äta* Guds Ord. Han måste bli fylld av Guds Ord för att kunna ge det vidare som ett Ord från Gud.⁴⁵ Här har vi, i överförd mening, något av hemligheten med att "bedja Guds Ord". Genom det dagliga intaget av det gudomliga Ordet sker en *programmering* som både ger mottaglighet för Guds vilja och en dyrbar skatt att ösa ur i det dagliga livet. Om vi tar på allvar tanken på Ordet som "gudandat", blir det viktigt att där *hämta Guds Ande*. Andningen i Kyrkans kropp blir i tidebönens rytm *en livgivande andhämtning*, ett friskluftsintag som syresätter kroppens liv. Genom att bygga upp ett förråd av gudomliga Ord i människans undermedvetna, blir den troende rustad med ett "*viaticum*", en *färdkost*, som räcker för hela vandringen genom livet, ända in i den bedjande Kyrkans lovsång inför Guds tron:

*Ära vare Fadern och Sonen och den helige Ande,
nu och alltid och i evigheters evighet. Amen.*

NOTER

1 Heschel, Abraham Joshua, *The Sabbath. Its Meaning for Modern Man*. New York: Farrar, Straus and Giroux, 1984.

2 Ibid, s 3

3 Ibid, s 3.

4 Ibid, s 3

5 Ibid, s 8-10

6 Ibid, s 89

7 Ibid, s 95

8 Ibid, s 101

9 Adell, Arthur, *Svensk evangelisk Tidegård*. Tidskrift för Kyrkomusik och Svenskt Gudstjänstliv, 1939, s 145

10 Peters, Knut, *Tidegård*. Laurentius Petri Sällskapets skriftserie 1. Lund: Gleerups, 1941, s 11

11 Ibid, s 10

12 Ibid, s 11

13 Ibid, s 11-12

14 Om "Bihangets" historia under årens kyrkomöten, se: Karlsson(Talltorp), Åke, *Tidegården i Svenska kyrkan. Huvuddrag och utveckling under 1900-talet*. Uppsats i praktisk teologi vid prof C-G Andréns seminarium, Lund, 29 april 1970, s 5-8

15 Beslut om utgivning fattat i Kyrkomötet 1963. Tryckår 1965

16 Adell, Arthur, *Svenskt Psalterium*. Stockholm: Tryckeri AB Fylgia, 1931, s 1 (Särtryck ur: Tidskrift för kyrkomusik och svenskt gudstjänstliv, utg av A Adell, aug 1931)

17 Ibid, s 1

18 Ibid, s 2

19 Kriterier för urvalet av psaltarpсалmer i relation till andra tidegårdstraditioner kan studeras i Isacson, Ola, *Den Svenska Tidegården. Dess förhållande till andra tidegårder*. Uppsats i kristendomens historia vid doc Aleksander Radlers seminarium, Lund, 21 mars 1985, s 9-14

20 Adell, Arthur, *Svenskt Psalterium*. Stockholm. Tryckeri AB Fylgia, 1931, s 3 (Särtryck ur: Tidskrift för kyrkomusik och svenskt gudstjänstliv, utg av A Adell, aug 1931)

21 Ibid, s 4

22 Ibid, s 5 — En likartad urvalsargumentation återfinns hos Gustaf Aulén i "Liturgiska förnyelsesträvanden och evangelisk kristendom", 1928, s 93

23 Peters, Knut, *Föredrag hållet i Stockholms prästsällskap den 7 jan. 1931*. Tryckt i Tidskrift för kyrkomusik och svenskt gudstjänstliv, utg av A Adell. Febr 1931, s 25

24 J R i "Rundbrev om kyrklig förnyelse", utg av Jan Redin, 1958, nr 1, s 4

25 *Psaltaren och andra bibliska sånger*. Utg av Lars Lindhagen. Saltsjöbaden. Bokförlaget Kyrkligt Forum, 1961

26 *Psaltaren och andra bibliska sånger jämte veckodagarnas tideböner*. Andra tillökade upplagan. Utg av Lars Lindhagen. Saltsjöbaden: Bokförlaget Kyrkligt Forum, 1969 — För ytterligare bakgrund till Lindhagens arbete, se Lindhagen, Lars, *Reformerad Tidegård*. I: *Opuscula Ecclesiastica*. Studier tillägnade Gunnar Rosendal den 4 april 1972, red Oloph Bexell m fl. Uppsala: Pro Veritate, 1972, s 186-200

27 Holte, Ragnar, *Den Svenska Tidegården*. I: Tidegårdens tillskyndare. Svenskt Gudstjänstliv, årgång 66. TRO & TANKE 1991:5. Uppsala: Svenska kyrkans forskningsråd, 1991, s 8

28 J R i *Rundbrev om Kyrklig Förnyelse*, utg av Jan Redin, 1961, nr 6, s 5

29 Adell, A och Peters, K (utg), *Kyrkoårets aftonböner*. 1938, s 71

30 Hellerström, A O T, rec av Tidegudstjänster för en söndag och dess helgsmål, utg av Adell, A och Peters, K, andra utökade och omarbetade upplagan. Svenskt Gudstjänstliv, april 1936, s 79

31 I domkyrkor och andra församlingskyrkor har under lång tid funnits tidegårdsgrupper. Det av Arthur Adell i Lund grundade "Collegium cantorum lundense" är välkänt och hade vittgående spridningseffekter, både teologiskt och musikaliskt. I andra stiftsstäder har tidebönens folk fört en mer undanskymd men uthållig tillvaro. I t ex Linköping har regelbunden tidebön bedits av präster och lekfolk alltsedan 1940-talets början, omväxlande i Domkyrkan och i St Lars, beroende på kyrkligt klimat, och numera i båda kyrkorna.

32 Jungmann, Josef Andreas, *Kyrkans Liturgi. Kortfattad förklaring mot dess historiska bakgrund*. Malmö: Vår Frälsares församling, 1968, s 125-126

33 1 Sam 3:9-10

34 2 Tim 3:16

35 Giertz, Bo (övers), *Nya Testamentet*. Stockholm/Göteborg: Skeab /Pro Caritate, 1981, s 434

36 Odeberg, Hugo, *Kristus och Skriften*. Femte uppl. Jönköping: Svenska Alliansmissionens Förlag, 1969, s 11 — Odeberg hänvisar här till Bengel, som skriver om ordet "theópneustos": "Divinitus inspirata est (scil. scriptura), non solum dum scripta est. Deo spirante per scriptores; sed etiam, dum legitur. Deo spirante per scripturam, et scriptura spirante. Hinc ea tam utilis. (Gnomon ad 2 Tim.3:16)"

37 Hartman, Olof, *Att bedja Guds Ord*. Laurentius Petri Sällskapets skriftserie nr 3. Lund: Gleerups, 1943

38 Ibid, s 14

39 Joh 6:51

40 Werner, David, *Where There Is No Doctor. A Village Health Care Handbook*. London/Basingtoke: MacMillan, 1981

41 Matt 9:36 — Kring en likartad situation, dess svårigheter och möjligheter, och dess konsekvenser för missionsuppdraget, funderade och skrev den anglikanske missiologen Roland Allen åtskilliga böcker och artiklar under 1900-talets första hälft. Se mer därom i

Talltorp, Åke, *Sacrament and Growth. A Study in the Sacramental Dimension of Expansion in the Life of the Local Church, as Reflected in the Theology of Roland Allen*. Uppsala: Swedish Institute of Missionary Research, 1989

42 *The Daily Office, by the Joint Liturgical Group*. Ed by Ronald C D Jasper. London: SPCK & Epworth Press, 1968. — Mer om detta dokument samt trender och tendenser i det internationella tidegårdsarbetet finns att läsa i Lindhagen, Lars, *Reformerad Tidegård*. I: *Opuscula Ecclesiastica. Studier tillägnade Gunnar Rosendal den 4 april 1972*, red Oloph Bexell m fl. Uppsala: Pro Veritate, 1972, s 186-200

43 Till de viktigaste grupperna och framväxtmiljöerna inom Svenska kyrkans sammanhang bör Laurentius Petri Sällskapet, Arbetsgemenskapen Kyrklig Förnyelse och det framväxande komunitets- och ordenslivet räknas.

44 Jer 31:9

45 Hes 3:1-11

Summary: Breathing the Spirit

A living history of prayer! — This is what I felt when I recently, for the first time, held the new Swedish ecumenical breviary in my hand. At the same time memories came back to me from my first encounter with the breviary tradition when I was a teenager in the Youth Group of our local parish in Nässjö. One night, I think it was in 1962 or 1963, I found a book, printed in 1944. It was the first edition of "*The Swedish Breviary*", edited by Arthur Adell and Knut Peters. Later on I got a copy of my own, a gift from our parish priest, a book which has been my good companion ever since.

I got my first breviary in the midst of the *normal parish life* of the Church of Sweden. My young faith grew stronger, very much due to the prayer group that met for the Compline service in church once a week, where the participants found a breeding ground for growth in faith and for vocations to be discovered. Such was my first encounter with *the praying Church*.

It is my conviction that the basis for prayer and growth in faith should be founded in the local Church. So, I am writing the present pages as a *parish Priest*, and my *pastoral* views shall be understood from this basic pastoral perspective. Even my missiological reflections have their basis and background in normal parish life, in Sweden and in Africa.

The lifegiving pulse of the body of the Church is found in the sacramental heartbeats of *regular Eucharist*. Life is distributed from the heart to the different members of the body, so that they can be a living witness in their daily life. The *Mass* and the *Mission* are therefore inseparable.

Something similar could be said about the corporate worship of the local Church. If the Eucharist is the heartbeat, then *prayer is the breathing of the body*. Strictly speaking it is wrong to call the prayer of an individual person a "private prayer". An African Swahili proverb says: "Mtu ni watu" ("A person is persons"). Personal prayer can never be "private" in the sense of being "isolated". It goes together with, and is incorporated into, the corporate prayer of the body, the Church. Therefore, the breviary worship is important for the spiritual growth and health of the parish and its members. This aspect of prayer as *the breathing life of the Church* can be

understood even by people outside the Church. To them, a Christian person who is not a person of prayer is a peculiar creature.

The Jewish Rabbi Abraham Joshua Heschel has in his book "*The Sabbath*" reflected on the concept of time. According to his thoughts, "time is the heart of existence". Time and holiness go together. The great risk for modern man is "thinginess", being reduced to matter and space. The task for the holy people is to "*sanctify time*" by celebrating the Sabbath. By entering into the time of God, and thereby bringing holiness to the world, the believers create "a palace in time".

"*The sanctification of time*" is a good description of the task of the praying Church. Gathered for corporate worship it builds what could be described as a *cathedral in time*. The building stones are the regular prayers at certain times, the breviary "prayers in time" (in Swedish "tidebön").

The breviary tradition has been reestablished in the Church of Sweden during the 20th century, mostly due to the dedication of two parish priests, the Revd. Arthur Adell and the Revd. Knut Peters. The two men met at a youth camp in 1923, and this meeting proved the beginning of a long lasting restoration work, both musically and spiritually. At the beginning of this century, there was already an official trend of Vespers performed by the choir. The inspiration and model came from the German "Festival Services", and two Swedish volumes of rituals (Vesperale) were published in 1914 and 1925. This kind of service was criticized by Adell and Peters, because the services concerned were *performed for* the people, who were then reduced to being *spectators* instead of *worshippers*. In the breviary tradition argued by Adell and Peters, the worshippers were supposed to be *active participants* in a corporate worship with the prayer of the Psalms in focus. Successively, they published a series of minor breviaries leading up to the first complete edition in 1944, "The Swedish Breviary".

In the restoration work of the breviary in Sweden, two main trends can be found concerning the use of the Psalms:

a) *The Adell-Peters model*, where the Psalms were used only partially. A limited number of pericopes were to be used, mainly because there were difficulties for ordinary Church people to understand certain parts of the Psalms. Therefore the Anglican and Roman-Catholic tradition of using the entire Psalter was rejected.

b) *The Lindhagen model*, using the entire book of Psalms. This work, carried out by another parish priest, the Revd. Lars Lindhagen, with support from the High Church movement in the Church of Sweden, led to the publication of a breviary for weekdays, containing *all* the Psalms, together with a number of other biblical Canticles. The first edition was

published in 1961 and the second enlarged edition in 1969. Despite being printed in a limited number, these breviaries were used extensively, especially at Church institutions and in religious communities. Nevertheless, the work done by Revd. Lindhagen has to a great extent been neglected in the official research on breviary matters. To me this neglect seems to be both odd and unfair, especially since the new ecumenical breviary of 1995 follows mainly the model chosen by Lindhagen with a complete Psalter together with a great number of biblical Canticles.

In Church history, the use of breviary worship has perhaps never been the activity of huge crowds. It has rather been carried out, throughout the centuries, by minor groups of worshippers in parish churches, cathedrals and religious communities. Not always have the worshippers been appreciated by the Church leaders, but their faithful endurance has kept the fire of prayer burning, even in times of Church hardships. The outcome of their prayers can of course not be evaluated by the use of figures and diagrams, but I am convinced that without their faithful prayers, many things would have been different in the life of the Church. *If the fire of the Spirit is left to die, the Church will quickly be turned into a cold ruin!*

The Psalms used in the new Swedish breviary have been taken from the new translation published in October 1995 by the official Bible translating group. The language is fresh, strict, and full of poetic efficiency, adapted to liturgical use. On the whole, the Psalms are now finding their way back into ordinary parish life. An "Evensong" of Anglican tradition is one way of renewing the singing of the Psalms. Songs inspired from the ecumenical monastery in Taizé is another. In quite a number of parishes, the Saturday evening service, called "Helgsmålsbön", is still a living reality. This service could be an excellent occasion for using the breviary *Vesper*. In Sweden the *Compline* has become a service favoured by many Church groups, supposingly because of the daily rythm of modern society and the activities in Church life. In youth groups, the breviary services can have their appreciated place, because the order is fixed and all the worshippers participate actively.

With the new translation of the Psalms being available — soon, hopefully — in small pocket editions, a *small pocket breviary* for daily use ought also to be published, to fit into one's calendar or Bible cover. This could be a way of helping Christians to use moments of time in the midst of their daily life as means of a "sanctification of time".

To pray the Word of God is to use the Word which is filled with the Holy Spirit. According to 2 Tim. 3:16, the Word of God is "theópnustos", literally "*breathed by God*". Using this divine Word in regular prayer means

exposing oneself to a *divine formation* of mind and personality, a great advantage in times of problems and the need for spiritual guidance. Therefore, using the Psalms is breathing the fresh air of the Holy Spirit and being an open channel for the divine grace to people who need support. There should be a group of people in every parish to whom prayer is a living reality, people who "pray for those who don't pray", thereby channeling "life to the world".

The Church situation in the West of today is both a problem and a challenge. Many Christians live without proper pastoral guidance and parishes lack priests, which affects the regular worship. "Where There Is No Doctor" is the title of a well-known handbook on village health work in developing countries. When will the Church equivalent be written with the title "Where There Is No Priest"? There must be a plan in every local Church what to do if the priest is not available. It doesn't make sense to close a church simply because there is no priest. If the congregation is a living fellowship, it must be able to share a service of Bible readings, songs and intercessions, lead by a *layman*. There is already an order for such a Sunday Worship in the handbook of the Church of Sweden, but I would like to propose the use of a service called "Service of Readings" ("Läsningsgudstjänst") in the new breviary as a *better alternative* for such a situation.

The new breviary is an ecumenical challenge, a way of uniting the Church into a visible unity. Praying together is an effective means of becoming more united into one living people of God. The new breviary is in its preface recommended by the Archbishop of the Church of Sweden, the Roman-Catholic Bishop of Sweden and the present and former Leaders of the Swedish Covenant Church. With this background it would be highly commendable that at least one Vesper a week in the major cities could be given on an ecumenical basis. Even if the breviary tradition has not been very familiar to the Free Churches, the use of the Psalms has a manifest place in their spirituality, and therefore the difficulties of introducing the breviary services might end up in less problems than could be expected.

The new ecumenical breviary is a beautiful book and a great challenge to the Christian churches and denominations in Sweden. It must be given a fair chance. *The way to a renewal of the spiritual life is mainly a way of prayer*. What we need in Sweden is a *revival of prayer* in our parishes and in our personal lives. The pattern of introducing the new breviary in parish life is certainly different from place to place, but the *dedication* needs to be there: *to breathe the Spirit of God by using His Word in worship and praise*. Thereby the divine Word becomes a "viaticum", the bread for the jour-

ney of life and the light to show us the way to the triumphant Church in the heavenly glory.